

ОДИН У КІМНАТІ З ДІВЧИНОЮ

— Без лізина! — сказав Славенко. — Без лізина не може рости молода тварина, і ви в тому числі. Бо, скільки зрозумів я з ваших відповідей, ваш зріст ще не закінчився, і це а, s-діамінопохідне капронової кислоти може бути вам дуже корисне. Нам доведеться ще раз побачитись, — додав він, повертаючи студентові матрикула.

— Немилосердно ріже, — заявив студент двом товаришам, що чекали черги. І вони вирішили сьогодні не іспитуватись.

Професор почекав хвилин кілька і також рушив додому. Була п'ята з половиною. Власне, через півгодини мусило відбутись засідання учбової комісії Інституту, але Славенко не лишився на нього. Щось справді він кепсько мався — головне, почував себе весь час зденерованим, зайве напруженим і разом з тим — це найдивніше — думки його були розкидані й неслух'яні. Так що, незважаючи на внутрішню напруженість, професор був незосереджений: його голова брала явища й речі поза фокусом.

Здібністю виразно мислити, вмінням сконцентрувати мозкові сили в одну точку, мов те сонячне проміння, що, крізь лінзу пройшовши, ту точку пропалює, — цими властивостями своїми професор справедливо пишався. Без них бо неможлива уперта й до краю, зрештою, одностороння наукова праця, що полягає в постійному зглибленні явища, в своєрідному пропалюванні його розумовим струменем. Основи цих властивостей закладені, звичайно, в самій нашій психіці, що саме з себе стремить витворювати в собі доміанти, але треба великої і систематичної щоденної праці, щоб їх розвинути. Зосередження його в на власному пупі комічне, але це той самий процес, що викрив дивовижну механіку атомів. І уявити самопочуття людини, роками при звичаєній до абсолютної підлеглості своєї думки, коли раптом у голові в неї починається шумування, коли думка, як уярмлена рабіння, зненацька починає заколот, повстання, бунт! Хто підбурих її, завжди спокійну? Де той злісний агітатор, що покликав її до непослуху, зламавши всі конституції, розпорядки й закони?

Чуття є віковічні підбурювачі думки, прекрасної невтомної робітниці на нивах світу. Десь давно в тій млі, що передісторією зветься, створився між ними живодайний і жахливий контакт. Байдужа, лінива думка, що ниділа в рівному мозку тварин, сприйняла новими закрутками палючу спрагу, жадібний неспокій примітивних чуттів, збитих у кров'яних нутрощах живого тіла, і зробилась їх модерною представницею. Сліпі, вони набули в ній очі; глухі — дістали слух, здібні тільки вити, вони заговорили стримано й приємно в її рупор, прикрили нею свою кричущу голизну, одягли на себе циліндр логіки. Та коли чуття надихали своєю пристрасною милою думку, то не за тим, звісно, щоб вона, зміцнівши, почала їх стримувати й укуськувати. Навпаки, вони щиро сподівалися, що цей легенький розумовий маскарад послужить їм доброю зброєю в боротьбі за найшвидше задоволення. Тоді й почав об'являтися жахливий бік цього животворчого зв'язку, в якому чуття, будучи творчим чинником думки, захопили змогу на неї впливати. Думка щораз прагне від них у ясні квартали майбутнього, а чуття, цією непокорою зневажені, накидають на неї ззаду свій примітивний аркан, ціляють їй у спину отрутними дикунськими стрілами, яких непомітний спочатку штих обертається незабаром у небезпечну виразку.

Вже вчора ввечері, вернувшись із лабораторії, професор Славенко не міг продуктивно працювати. На вечір, з 9 до 12 години, йому лишалась за розкладом дрібна поточна

робота — проглядати журнали й листуватись. Так, учора ввечері він до листів зовсім не взявся, а журнали тільки перегорнув. «Все це старе, дурниці, дріб'язок», — думав він, переглядаючи статті. І тим часом, як завжди, він сидів ці три вечірні години, не встаючи від столу, вчора він кілька разів підводився: то пити схотілось, то видалось, що книжки в одній із шаф трохи запорошились, і він витер їх, а найголовніше — порції цигарок, що їх покоївка виробляла, той день не вистачило, отже, довелось їх робити самому в міру потреби, яка була велика, і це раз у раз розпорошувало увагу. Спати вклався перед звичайним терміном, але заснути довго не міг. «Настя страшенно натопила в хаті, — думав він, — вона не зважила, що надворі потепліло».

Надворі був мороз і вітер. Та й сьогодні не покращало, навіть сніг почав зриватись.

Юрій Олександрович увійшов до своєї кімнати й засвітив електрику. Але настрої його не покращав навіть у цих рідних стінах, серед знайомої звиклої обстави, для нього ретельно створеної. Він не відгукнувся на поклик червоного сукна на столі, вичищеного від найменших слідів пороху Настиною щіткою, і не потішив його вилиск світла на шибках по шафах, яким йому ніби посміхнулись тисячі вишикуваних томів. Навіть подумав: «Ці книжки незабаром мене самого з кімнати виженуть. Коли ще поживу років з десять, то обернуся в справжнього книжкового пацюка».

Потім він підійшов до столу. Листів ще прибуло. Професор переглянув їх, не розриваючи, й відсунув набік. Все це було наукове листування з точно сформульованими відповідями й питаннями, сухими повідомленнями та традиційним, шаблонним, аж ніби глузливым висловом глибокої пошани в останньому рядку. Писане звичайно машинкою, воно й походило ніби від якогось механізму, що вкінці автоматично ставив чорнилом свій особистий штамп, так званий власноручний підпис. Годі було шукати у цій купці конвертів хоч найменшого сліду приязні, тепліни, якихось ознак того безперечного факту, що від людини до людини вони послані!

Славенко сів на канапу і, не стримуючи вже себе, почав думати про дівчину. Думав жадібно, як спраглий воду п'є — захлинаючись, великими безоглядними ковтками. І відчув, що вона безконечно прекрасна. В її очах світилися не знані йому чарівні іскри, що, як далеке блимання ватри, привертали його стомлений погляд — погляд зреченого мандрівця в безмежних і безбарвних просторах наукового степу, де завжди осінь, жовтизна і посуха; її уста, рівні і яскраві, глибочили криницею серед груддя й піску, ясніли поверхнею живої, невичерпної рідини, в котрій радість і забута молодість! Молодість, страшна й п'янюча, була в рисах її обличчя, в міненні шкіри, в м'яких і схованих лініях наснаженого тіла, в гнучкій постаті, в руках, у мові, в ході! В ній було все, чого він відкинувся, що він утратив, зневажив, занедбав, усе світло незліченних сонців і тьма світових ночей, той розкішний дарунок життя, що трапляє тільки раз до кожних рук у минуше й неповторне користування.

Він не думав уже про неї, він думав нею. Його думка спинилась і, не рухаючись вперед, почала проймаєти його все глибше, почала занурятись йому всередину, як гостре жало, як тонкий і безкрай дріт, що проходив у кожний закруток його жил, облутуючи всі м'ясені його виснагою і зневіллям. «Навіщо це? Навіщо я роблю це?» — шепотів він пригноблено, а болісна хвиля жадоби несла його щораз далі, то здійснюючи на бурхливі, скажені гребні, то кидаючи в м'які й теплі заводи, повні сну та спокою. І раптом він лишився сам у цій

кімнаті, мов у дикій розпеченій пустелі, з єдиним бажанням: бачити її, дивитись на неї довго, тільки дивитись, тільки споглядати на неї без кінця, без думок і без слів. Він напружився, він немов кинувся всім еством, і побачив її так, як учора вона була, в простенькій синій сукні, в сірих панчохах, на шиї скляне намисто й чорний лакований пасок круг стану. І вона сяjala, аж він заплющив очі і ладен був ось зараз зсунутись із канапи навколішки, схилитись у мовчазнім захваті перед нею, розпорошитись, зникнути біля її ніг, узутих у чорні дешевенькі черевики.

Коли минула хвилина цього шаленого екстазу, професор розплющив очі, відчув себе спокійніше і почав щось ніби мислити. Але й мислення це було геть відмінне від того, до якого він звик — якесь нетерпляче, незв'язне, покалічене киданням його серця, що нудьгувало й щеміло. Тривога опанувала професора. «Що буде? — питав він сам себе, і питав марно. — Чому саме вона?» Адже вона — це звичайна дівчина, яких сотні здибаєш удень на вулицях, яких сотні розкидано по безлічі установ на дрібних непомітних посадах! І самі вони живуть дрібним непомітним життям, відбувають свої романи, віддаються, зрештою, заміж, родять і вмирають. Натомість підрастають ті, що бігають з обручами в садках, ті, що вправно підкидають «дьябло», ті, що вчаться потім і формують дівочу лаву дальшого скликання в цьому безглуздому потокові дівчат! І от одна з них, пересічна на розум, пересічна на вроду, звичайна дівчина, що аж нічим істотним не різниться від тисячі інших, раптом без попередження якое нахабно захоплює вас і виглядає вам надзвичайною, не маючи на це жодних логічних прав... Це справді якое беззаконня!

Професор відчув глибоку образу й підвівся з канапи. Самолюбство його було скривджене, до того ж дуже боляче. Уявити тільки собі — він людина поважна, людина науки, почав би лицятись до якоїсь радторгслужбовки, марнувати для неї дорогоцінний час, почав би принижуватись, запобігати перед нею, зітхати, мучитись любовною хворобою, як останній йолоп, а може, ще й змагатись за неї з тими хлопчиськами, що коло неї крутяться! «Та це абсолютно неможливо!» — схвильовано міркував він, походжаючи кімнатою. І разом з тим без ніякого зв'язку з цим міркуванням йому проринала відповідь на попереднє: так, вона звичайна, але не для тебе, бо ти викрив у ній надзвичайне. Цього досить. І це ж велике щастя — знайти щось велике там, де всі добачали тільки дріб'язок! Знову млось і гнітущий неспокій охопили його. Бачити її, бачити хоч на мить! Щось стукнуло за дверима, чи здалося йому, що стукнуло, — і він у страшній безтямній надії обернувся: може, це вона? Але перед ним тільки промайнула її усмішка, мовчазний, таємничий порух дівочих уст, що стиха й лукаво манить — іди, іди до мене!

— Не піду, — сказав він уголос і оскаженіло.

В одну мить він став той, що був звичайно: професор біохімії Юрій Олександрович Славенко. І подумав тим голосом, що лекції читав, різко і впевнено: «З цими дурницями треба кінчати руба. Фізіологічній потребі, якої природа, на жаль, для мене не пошкодувала, я мушу забезпечити нормальне заспокоєння. Тому найраціональніше буде мені побратися з Ірен якнайшвидше».

Професор глянув на годинника — було початок на восьму. До десятої він зможе зробити так звану пропозицію, а потім до дванадцятої ще й трохи попрацювати. Гарзд! І він почав одягатись.

Скинув щоденний сірий костюм, своє робоче вбрання, а з шафи добув костюм чорний, у якому робив звичайно свої візити до професора Маркевича. Свіжий комірець, темна шовкова краватка — і за десять хвилин Юрій Олександрович був зовсім готовий у всій своїй елегантності. «Так буде найраціональніше», — бадьоро думав він, хоч уникав дивитись на себе в дзеркало, почувуючи до своєї особи глибоку й злісну зневагу.

Молодий учений вийшов із хати й зразу мусив настановити коміра, бо надворі почалась уже справжня завірюха. Вітер знімався нападами й жорстоко сипав холодним снігом ув очі, в уші, в рукава й за шию. Потім пересідався на мить, робилось ніби зовсім тихо й навіть не дуже холодно, аж ось знову налітав сніжний вихор, якому треба було просто фізично опиратись. Поволі посувався біохімік до Хрещатику, де жила Ірен, але все ж посувався. Тільки що ближчав він до своєї мети, то більше вагання самовільно його обіймало. Щось ніби жаль до себе разом із невиразною нехіттю бачити Ірен у цю мить прокидались у ньому щораз міцніше, і, нарешті, коло самого будинку майбутньої дружини його обпала смертельна нудьга. Ні, він дуже схвильований і йти до неї не може! Не випадає говорити про поважну справу в такому стані! Та й по тім іти зараз свататись до Ірен — це значить, по-перше, принизити себе перед нею зайвою хапливістю, а по-друге, й перед собою розписатись у власній легкодухості. Треба взяти себе до рук!

Але йти додому йому ще смертельніше не хотілось. «Я вийшов з рівноваги», — подумав він. І вирішив собі на дальшу науку вважати цей вечір за пропащий, як наслідок невибачного й ганебного занепаду. Хай цей вечір буде йому за сувору пересторогу! А щоб заповнити його й до певної міри покарати себе за моральний блуд, професор надумав погуляти годинку вулицями. «Це просвіжить мене, і перед сном я ще зможу працювати», — думав він.

Отже, Славенко, шулячись від гидкого снігу, що пригорщами сипався йому в обличчя, засунув руки в кишені, зігнувся трохи навпроти вітру, рушив геть від Ірениного помешкання й пустився порожніми вулицями гуляти в таку маловідповідну для прогулянки погоду.

Тим часом у Мартиній кімнаті було тепло і затишно. Вітер дув з півночі, а її кімната, суміжна з кухнею, була обернута на південь, тож жорстокий сніговий, розбиваючись об чоло будинку на вулиці, осідав на її вікно лагідним порошком. Приємна тиша стояла в кімнаті, лампка на столі запобіжливо розливала своє світло, всі речі спокійно тримались своїх місць та функцій, тільки господиня, витопивши грубку, не знала, де себе повернути. Бувають хвилини, коли дозвілля відчуваєш як тягар! Що вона могла чекати від сьогоднішнього вечора? Ну, прийде Дмитро умовляти її на шлюб, ну, ще прийде Льова й кооператор, але ніхто цікавий, як вона подумала, безперечно не прийде. А найсумніше, що завтра неділя — цілий порожній день з ранку до ночі! Згадка про свято згнітила дівчині серце, але разом подала думку, що сьогодні вона має підставу трохи краще прибратись. Справді, останній час вона замазуркою ходить! І Марта почала швидко передягатись.

Вийняла свою коричневу вовняну сукню, оздоблену чорним шовком, у якій ходила до театру, де треба роздягатись; добула чорні лакерки, в статистичному поті зароблені, і єдину пару фільдеперсових закордонних панчіх, бережену як зіниця ока. Все це опинилось на ній в одну мить. Тепер її обличчя набуло більшої виразності, взяте в рамці цинамонової сукні

й темно-каштанового волосся, високо підстриженого й від природи виткого. Ніс мала рівний, губи тонкі, овал лица поправно окреслений, риси чіткі й аж ніби суворі, але очі були ніжні, разом жартівливі й меланхолійні, однаково настановлені сміятись і плакати. Покінчивши з одежею, Марта злегка напудрувалась і напахтилась дешевеньким одеколоном «Конвалія».

Вона озирнулась по хаті, що видалась їй зараз досить пристойною. Тільки от світло занадто різке! І дівчина накинула на лампу зелений серпанок, яким обв'язувала, виходячи, шию. «Тепер у мене зовсім гарно», — задоволено подумала вона.

За хвилину в двері постукано. Марта весело крикнула своє «заходьте», і ввійшов молодий інженер Дмитро Стайничий, геть запорошений снігом і червоний від вітру.

— Ну й погода собача! — пробурчав він, обтрушуючись на порозі. — От мете диявольськи! І це в березні... А тут, як у раю, — додав він, роздягшись. — Тепло, одеколоном пахне й освітлення надзвичайне. А де прибралась? Ідеш куди?

— Ні, я ніде не збираюсь.

— Прекрасно! — скрикнув Дмитро. — Добривечір, Марто! Яка ти хороша зараз, — і він знову спробував її обійняти.

— Я завжди хороша, — сказала дівчина, м'яко ухиляючись.

«Вона чекала мене», — бадьоро подумав інженер.

— Сідайте, Дмитро! Що гарного скажете?

— Та я, власне, тебе слухати прийшов. Учора ми спинились на твоєму додаткові...

— Хіба вас так цікавить мій додаток? Ви ж уже все без мене вирішили.

— Не прийшов би сюди, якби не цікавив. Сідай ось тут, Марто, коло мене.

— Ні, я краще там сяду, коло столу.

— Коза! — скрикнув Дмитро. — Весь час брикається! Ну, до порядку денного чи там вечірнього. Слово для додатку має товаришка Марта.

Він задоволено закурив.

— Додаток мій дуже простий, — сказала дівчина. — Я вас, Дмитре, не люблю.

— Передбачав ці слова, — сказав Дмитро. — І маю на них відвода.

Він присунувся ближче до дівчини і промовив переконано:

— Справа в тім, Марто, що шлюбу в наш час будувати на коханні не можна. Що таке кохання? Це чуття, Марто! Воно спалахне й перегорить. Димок собі піде, та й годі. І скільки неприємностей людям через те кохання було! Скільки собі віку вкоротило — молодих, здорових. Їм би тільки жити та працювати. І от не каються ж! Любити, каже, хочу! Та ти подивись, чи багато щастя з тої любові буває? Аби тільки мучитись та страждати... А це тепер нікому не потрібне. Це колись, коли людям робити не було чого, кохання в моді було... Лицарі там одне одного списами за дам штрикали, а тепер якби хто за дівчину побився — сама дурнем називала б! Не та доба, Марто! Та й часу на це немає. Захопишся, загавишся, то й за борт підеш. Якщо будемо отак розкидатись, то не тільки соціалізму не збудуємо, а й кусати не буде чого. З торбами підем, кохаючи!

Він вибачливо засміявся й додав:

— Згадай ще наші національні традиції — у нас завжди обов'язок стояв вище за кохання. Хлопець перш за все був оборонець свого класу. Він ішов до війська, на Січ, так

як ми зараз ідемо на завод. І дівчата українські які бойові були! Навіть за хлопців міцніші! Не будь же гірша за них, Марто!.. От шлюб, це зовсім інше. Його беруть для поважної мети — для праці, для спільного будівництва...

— Ха, ха — засміялась дівчина. — Який примітив! З вас, Дмитре, непоганий був би проповідник. А дівчата українські тому й міцні були, що кохати вміли. Тільки звідки вам у голову вроїлося, що я заміж віддатися хочу?

— Мусиш, хочеш чи не хочеш! В цьому все лихо. Економічні умови в нас ще не такі, щоб ми могли обійтись без подружжя. Побут у нас ще старий, Марто. Я думав про це. Вільне співжиття статей у нас, на жаль, ще неможливе. Головна передумова для цього — достатня сітка державних дитячих садків та будинків, вони розв'язують усю шлюбну справу. А в нас їх тим часом не вистачає, щоб безпритульних ліквідувати. Де вже там усіх нових державою виховувати! Ти практично дивись на справу, мрії нічого не допоможуть.

— А чи варто без мрій жити? — спитала дівчина.

— Хто живе тепер мріями, той гине.

— Навіть соціалістичними мріями?

— Соціалізм — не мрія, а розрахунок. Соціалізм — це статистика, ноп, п'ятирічка... І нація також не мрія, нація — це робота й витривалість. Хто не зрозумів цього, той консерватор, життя викине його за борт. Я перший штовхну його за борт, бо він шкідник. Кажуть, що соціалізм буде казарма. Вірно. Казарма для людини старого побуту, а для нових він не буде казарма. Це треба зважити. Але я вхилився, — додав він. — Одне ясно: доба наша не мрійна, а цілком практична. Проста й практична. І ти подумай, що таке зараз «вільне кохання». Вільне кохання — це аборти, які руйнують жіночий організм. Щоправда, є там усякі «засоби», але вони, мовляв один професор, є павутинка проти небезпеки й панцир проти насолоди...

— Ви можете обминути ці подробиці, — сухо зауважила дівчина.

— Ми говоримо по-діловому. Ми повинні все зважити, і тут хибній соромливості не місце.

— Мені це просто гидко. До чого тут соромливість? У вас іншої теми немає?

— Ми ще старої не вичерпали. Не розкидаймося, — сказав Дмитро. — Рано чи пізно, а кожна дівчина чи там хлопець мусять у наших умовах побратися, щоб жити повноцінно й здорово — це моя основна теза. Якщо рано чи пізно, то краще рано! Правда ж, моя хороша? Раніш побратися — це значить мати доросліших дітей, тобто краще їх виховати. Раніш побратися — це кращої пари собі вибрати.

— Наприклад, вас, — засміялась Марта.

— А хоч би й так? Правда, зараз я тільки нещасний практикант без досвіду й без довіри. Мені ще боротись і боротись. Але я буду керувати тим заводом, де зараз практикант. Буду, Марто, не тому, що я честолюб, а мушу виявити себе, силу на це в собі почуваю.

Тут він докладно розповів за свої наміри щодо праці на заводі. Він вирішив спеціалізуватись тим часом на ливарному майстерстві, яке, здавалось йому, дуже в нас підупало. Відсоток браку в ливарному цеху сягає іноді до п'ятидесяти. До цього спричинюється почасти й небажання старих, досвідчених майстрів передавати свої виробничі секрети молоді. Але коли пильно стежити за процесом роботи, то ці секрети

можна викрити й самому. Про помешкання він розповів також. Йому трапляється взяти дві кімнати неподалік заводу, на лінії трамваю і в досить пристойному будинкові. Отже, він може, не хвалячись, уважати себе вже за цілком улаштованого.

— І я шукаю собі дружину, — закінчив він, — розумієш, дружину, а не «кохану» з романсів.

— А я шукаю кохання, — сказала дівчина. Дмитро невдоволено ворухнувся.

— Ми топчемося на місці, — прикро мовив він. — Кохання, кохання! Ти товчеш це слово, як сорока, як колишня гімназистка. Зовсім не видно, що ти профшколу кінчала! І мене примушуєш товкти, що подобаєшся мені...

Дівчина хотіла щось сказати, але Дмитро не дав їй.

— Атож, подобаєшся, — роздратовано провадив він. — І подобаєшся дуже, я це підкреслюю. Принесло б мене сюди в таку собачу погоду, якби ти для мене була ніщо!

Марта весело засміялась.

— Вільно могли б не трудити себе!

— Міг, але прийшов! Ціни це, Марто. Ціни практичні докази.

— Дивак ви, Дмитре! Скільки приходило сюди всякої, ще гіршої погоди...

— І що ти з того мала! Невже тобі не обридло це лицання? Ти зрозумій, що всі приходили тільки використати тебе — дівчину, гарну, вродливу дівчину, спокусливу, коли хочеш, і ніхто не думав за тебе, як за людину. Співали тобі про кохання, може, ще й вічне, але шаг ціна тим словам.

— Шаг ціна, — сумно промовила вона.

— Ну от, ти сама згоджуєшся! І я теж міг би сказати, що кохаю тебе. Міг би вжити слово, що тобі подобається...

Він дедалі більше дратувався. Невже його звертання до практичних чуттів дівчини марне, неville він жодною намовою не переконає її до правди, що була йому цілком очевидна? Виходить, вони різними мовами розмовляють! Досі він не знав поразки в своїх заходах, він усе вмів подолати, хоч і найважчим зусиллям, а от почував, що тут не переборе цього смішного й шкідливого потягу до кохання. Він так зріднився з думкою, що ця дівчина, яка йому подобається, буде його дружиною, життєвим його подорожником на рівноправних підставах, і от цей план нагло розбивався об її дівочу примху, якої безглуздя він так ясно бачив! До того ж зараз у цьому тьмяному світлі, в лагідному затишку кімнати, до смаку прибрана, пружна, молода й непогана з себе дівчина, яка йому подобалась, була занадто чарівна! Виходить, вона, отак прибравшись, зовсім не його чекала. Інстинкт підказував йому, що дівчина не буде чепуритися з доброго дива. Кого ж вона чекала? І це додавало йому злості.

— Справа не в словах, — сказала Марта.

— Так, це ти вперше маєш рацію, — сухо промовив він. — Дійсно, справа не в словах. Справа в світогляді й розумінні життя. Я не лицемір. І плутати «кохання» з «уподобанням» не буду. В цих словах різниця минулого й сучасного. Кохання — це всяке божевілля, всякі нісенітничі, самогубство, словом, той відділ, що в газеті зветься «пригоди й злочини». А уподобання — це провідна стаття, це щира приязнь хлопця до дівчини чи, навпаки, там чуття, яке не перешкоджає ні жити, ні працювати. Кохання шкідливе для нашої сучасності,

бо воно пантеличить людину...

— Я не вірю, що наша сучасність така мілка, — сказала Марта.

— Що ж, мрійникам море по коліна... Тільки вони завжди тонуть. Коли я кажу тобі, що ти мені подобаєшся, це значить — знай це наперед, — що ніяких дурниць я не робитиму, наприклад, не плигатиму з п'ятого поверху і навколішки перед тобою не стану.

— Ха, ха, це було б дуже смішно! Зовсім було б не сучасно.

Її сміх оскажив молодого інженера. Але він стримався й сказав якнайудливіше:

— Це значить, кажу я, що в разі вашої незгоди, я через місяць знайду собі не гіршу пару. Приблизно таку саму.

— Щиро бажаю успіху.

— Це твоє останнє слово?

— Я це й спочатку казала.

— Гаразд, — холодно промовив Дмитро, підводячись. — Я завтра їду. Говорити нам нема про що. Колись пожалкуєш, та буде пізно. А того Славенка я знаю, — додав він раптом. — Не особисто, а від товаришів-медиків. Жорстока людина. Кремінь. Про нього кажуть, що він рідну матір з хати вигнав, щоб не заважала йому.

— А мені навіщо про це знати? — спитала дівчина, що її слова Дмитрові боляче й несподівано вразили.

— Про всяк випадок кажу... Ти, може, думаєш, він оженився з тобою? — злісно додав він.

— Е, та ви конкурента боїтесь! А що ж, може, й вийду заміж за Славенка. Хто зна! Обличчя в Дмитра почервоніло, але затьмарене світло не давало цього помітити.

— Щиро бажаю успіху, — мовив він. — Мені це байдужісінько. Ревнувати не буду і... навколішки перед тобою не стану. Але дозволь тебе спитати, навіщо ти заманювала мене?

— Я? — здивовано спитала Марта.

— Авже ж не стіл оцей! — скрикнув він. — Навіщо ти, дозволь спитати, просиджувала зо мною щотижня вечір? Хіба це не заманювання?

— Але ж, Дмитре, мені просто приємно було посидіти й порозмовляти з вами! Чому я маю людей цуратись?

— Гаразд! — урвав її хлопець. — Ну, прощай, Марто! Вашу руку.

— Прощайте, Дмитре. І нема що гніватись на мене. Заходьте, як будете в Києві, я завжди... Ой!

Дмитро міцно стиснув її руку й не відпускав. Нахилившись до неї, він поволі збільшував той стиск і шептав їй просто в обличчя:

— Навколішки мене хотіла? Щоб перед тобою навколішки став? А сама навколішки не хочеш? Ставай навколішки! Ставай!

Він з насолодою бгав, трошив її руку в своїй дужій руці, він вивертав її руку, щоб вона впала додолу.

— Дмитре... я крикну...

— Не крикнеш! — він хутко стиснув їй рота другою рукою. — Гратися зо мною захотіла? Ставай! — шепотів він задихаючись.

Її рука вже похолола, а він ще тиснув, поєднавши всю свою силу. І мимоволі друга його

рука вивертала й дряпала їй обличчя. Дівчина якось незграбно крутнулась і впала навколішки, скорчившись від болю, зігнувшись у чудернацькій безпорадній поставі.

— А що? Знатимеш тепер? І штовхнув її додолу.

— Ну, от і поборолась, — мовив він спокійніше. — Виходить, я дужчий.

— Ви дикун, — прошепотіла дівчина, підводячись. Бліда й оспала, вона обережно розминала праву руку, що геть залякла від потиску.

— Ти дикунка, — сказав Дмитро, одягаючись. — Ти живеш старими дикунськими поглядами... Е, що казати! На жаль, це так. На жаль, я в тобі помилився.

На дверях ще сказав їй, знову роздратовано:

— Ти химери ганяєш! А я шукаю без химер. І знайду. Доведу тобі.

За тим він пішов.

«Як це безглуздо і... боляче». — подумала дівчина. Вона дивилась на свою вшкоджену руку, і ніби під впливом того власного погляду біль у руці поволі вщухав. Зникаючи, він лишив по собі солодке й спокійне відчуття в заціпенілих пальцях, те відчуття фізичного щастя, що дає стома від м'язевої праці, їй хотілося сплющити очі, але в двері постукало — ледве чути, якось обережно й непевно. «Хтось незвичний», — подумала Марта. На мить виразне й сміливе бажання прорнуло в ній крізь усі почуття — щоб це був він, той, що випадково приніс їй учора радісне засинання і сьогодні цілий день знишка набігав їй на думку в безособових зворотах, у різних прикметниках, що вона до нього прикладала, його самого не називаючи. І виразність цього бажання дівчину не сполошила, тільки вона подумала сумно: «Це неможливо», а вголос промовила:

— Заходьте.

Неможливе сталося: увійшов якраз він.

Професор біохімії приступив допіру до дверей Мартиної кімнати, геть жалюгідно виглядаючи: запорошений снігом, закацюблий від невчасної прогулянки, морально спустошений бажанням бачити, бачити дівчину! Його вело до неї щось, ніби фатальне сумління злочинця, що вертається на місце злочину, і ноги йому тремтіли, бо він ішов сюди як на страту, завмираючи серцем, він і постукав несміливо в заповітні двері.

— Вибачте, — мовив він, — що я потурбував вас, може, зовсім невчасно...

— О, ні! — відповіла дівчина. — Роздягайтесь, будь ласка.

Юрій Олександрович скинув пальто й сказав знову:

— Справді, я не заважаю? Мушу попередити, що прийшов я без ніякої справи.

— Тобто ви нічого в мене не забули? — прикро спитала дівчина.

Він зразу не зрозумів, а, пригадавши пригоду з цигарником, відповів стиха по невеличкій, паузі:

— Забув.

— Що саме?

Тоді, підійшовши до неї близько, він заговорив жагуче й розпачливо:

— Я прийшов, я не міг... Щось сталося... бачити вас треба було... Я не міг себе побороти, і от прийшов... бачити вас мусив...

Кажучи отак, він узяв її за руку, і його дотик до пальців, намучених допіру, був дівчині такою щедрою винагородою за біль, аж вона мимоволі скрикнула.

— Ви жахаєтеся мене, — сказав він розгублено.
Вона тільки думкою встигла йому відповісти, бо під дверима зміненим на жарт голосом заспівав кооператор:

Чи дома-дома хазяйка дома
бідная вдова...

Постукавши, він увійшов.
— Ой, який тут полумрак! — скрикнув кооператор, і раптом побачив професора. — Добри вечір, — промовив він тихше.
— Сідайте, Давиде Семеновичу, — запропонувала господиня, поєднавши всі свої сили.
— Та я на хвилинку, — відповів той. — Часи, знаєте, в мене спинились, так котра година, скажіть на милість?
— Чверть на десяту, — сказала Марта.
— Ага! Чверть на десяту... Дуже дякую. То єсть велике спасибі.
Він вийшов, лукаво посміхаючись, і в темній кухні зіткнувся з Льовою, що якраз увійшов знадвору.
— Куди це ви, голубе, розігнались? — саркастично спитав він. — Апаздалі!
— Що таке... що ви кажете?
— Кажу, що апаздалі... Там уже влип один.
— Хто там? — злякано спитав Льова.
— Та приятель же ваш, отой мудрагель, що ви привели! Влип, хоч і професор.
— Невже? — скрикнув Льова.
— Підіть гляньте, коли не вірите! Полумрак, і він стоїть, як бовдур.
— Ні, я додому піду, — мовив Льова й подався геть.
— Хоч би ти й не вертався, — подумав йому вслід кооператор.